

Åtgärder för att upptäcka och avhjälpa skadeverkningar

Här ger Livsmedelsverket vägledning om hur kraven i lagstiftningen kan uppnås. Vägledningen är inte bindande och utesluter inte andra sätt att uppfylla kraven.

På den här sidan hittar du information om hur man kan upptäcka och avhjälpa sabotage och skadeverkningar vid dricksvattensanläggningar enligt 7 § LIVSFS 2008:13.

Upptäcka skador och fel

Det ska finnas ett system för att kunna upptäcka obehörigt intrång i en dricksvattenanläggning eller ett IT-system. Ju tidigare man upptäcker felet eller skadan desto snabbare kan man vidta relevanta åtgärder inklusive eventuella informationsinsatser för att skydda användarna eller konsumenterna.

Valet av metoder för att snabbt upptäcka fel måste ske med hänsyn till vad det är för anläggning, var den är placerad och hur stor risken vid påverkan av dricksvattenkvaliteten är. I planen för att upptäcka obehörigt intrång bör det finnas en beskrivning av de metoder som valts, till exempel inbrottslarm, övervakningskameror, ronderingar – antingen egna eller via avtal med vaktbolag. Det bör också finnas en beskrivning av vilka åtgärder som ska vidtas vid obehörigt intrång.

Rapportera incidenter

Ett system för att rapportera incidenter kan behövas för att följa upp att det skydd som finns är relevant och finns där det behövs mest. Det är viktigt att fånga upp alla händelser som kan vara av betydelse för säkerheten så att adekvata åtgärder kan vidtas. Incidentrapporteringen är därmed ett hjälpmedel vid regelbunden översyn av skyddet.

Det är en fördel om man gör regelbundna sammanställningar av de händelser som skett för att kunna se trender och förändringar. Det kan också vara av vikt att dra lärdom av händelser inom andra områden inom kommunen och även av vad som händer i andra kommuner och inom dricksvattenförsörjningen i Sverige i stort.

Hantera klagomål

Bortsett från att inbrott och skadegörelse kan upptäckas via inbrottslarm eller vid tillsyn och ronder finns det egentligen bara två sätt att upptäcka att någonting har hänt eller misstänks ha hänt med dricksvattenkvaliteten i kranen hos konsumenten. Nämligen vid den efterkontroll som sker genom de föreskrivna regelbundna undersökningarna i LIVSFS 2022:12 och genom klagomål från konsumenter.

I de allra flesta fall sker de föreskrivna regelbundna undersökningarna för sällan för att det ska vara en effektiv indikator på en plötslig förändring av dricksvattenkvaliteten. Därför rekommenderas att det finns ett system för att fånga upp klagomål från konsumenter. Det är viktigt att också de klagomål som lämnas till kontrollmyndigheten kommer till verksamhetsutövarens kännedom.

Inbrottslarm

Inbrottslarm är ett sätt att upptäcka att inbrott har skett, samtidigt som det kan vara försvårande vid ett inbrott, till exempel genom en hög ljudsignal. Redan vetskapen om att en byggnad eller ett fönster är larmat kan verka avskräckande. Vad som ska vara larmat och hur larmet ska vara utformat samt rutiner för larmhanteringen måste avgöras från fall till fall. Inbrottslarm kan i vissa fall vara kopplade så att pumpar stannar när larmet går, då måste man ta hänsyn till risk för falsklarm. Mer information om larm finns i SSF 130 Projektering och installation av inbrottslarmanläggningar.

Mer information

Övervakningskameror

Övervakningskameror kan vara ett komplement till larm och övrigt skydd. Som exempel kan rörelsestyrda kameror eller kameror som aktiveras vid inbrottslarm användas inne i vattenverk och reservoarer för att få

en uppfattning om vad som har skett vid ett inbrott och om dricksvattnet har påverkats på något sätt. Kameror kan också användas för att bevaka ett vattenverksområde eller liknande.

Regler om hur övervakningskameror får användas finns i lagen (1998:150) om allmän kameraövervakning. Tillstånd för att få sätta upp övervakningskameror riktade mot områden dit allmänheten har tillträde söks hos länsstyrelsen. Personal och fackföreningar bör informeras om planerad kameraövervakning.

Ronder och tillsyn

För obemannade vattenverk bör en säkerhetskontroll läggas in vid den ordinarie tillsynen. Det är då lämpligt att enligt en uppgjord checklista kontrollera till exempel att ingen åverkan har gjorts på fönster, dörrar, lås, eventuella grundvattenbrunnar och reservoarer i anslutning till vattenverket. Vid skadegörelse eller annan åverkan ska lämpliga akuta åtgärder vidtas och en incidentrapportering göras.

Regelbunden säkerhetskontroll behöver också göras vid hög- och lågreservoarer, pump- och tryckstegringsstationer och liknande objekt i distributionsanläggningen. Denna kontroll kan behöva utföras oftare än den ordinarie tillsynen. Även brand- och spolposter behöver regelbunden kontroll.

Vid större bemannade vattenverk sker ju viss kontroll av anläggningen naturligt eftersom det finns personal där. Det kan dock vara nödvändigt att göra en regelbunden, mer systematisk säkerhetskontroll enligt en uppgjord checklista. Om bevakningsfirmor anlitas för bevakning av anläggningar bör det noga definieras vad som ska kontrolleras.

Avhjälpa och minska konsekvenser

För att säkerställa att kvaliteten på dricksvatten kan upprätthållas även efter sabotage och skadegörelse ska en handlingsplan upprättas. Denna bör omfatta flera tänkbara scenarier, till exempel mikrobiologisk/kemisk förorening av råvattnet eller misstanke om förorening via reservoarer.

Det är viktigt att planera både för kort- och långvariga händelser. Om handlingsplaner för andra ändamål, till exempel mikrobiologisk smitta, har upprättats tidigare kan de användas även för det här ändamålet, eventuellt med kompletteringar. Sätten att avhjälpa och minska konsekvenserna för användarna/konsumenterna kan vara desamma oberoende av vad som orsakat händelsen.

I handlingsplanerna bör bland annat följande punkter ingå:

- Reservvatten
- Nödvatten
- Information till konsumenter
- Lagerhållning av reservdelar/processkemikalier
- Reservel/bränsletillgång
- Rutiner för manuell körning av vattenverk
- Sanering

För information om punkterna reservvatten, nödvatten och information till konsumenter se länkarna till LIVSFS 2022:12 nedan.

Vad gäller för dricksvattenanläggningar i reserv?

Dricksvatten hos användare

Information

Lagerhållning av reservdelar och processkemikalier

Det bör finnas en förteckning över de reservdelar och kemikalier som används vid dricksvattenanläggningen och vilka leverantörer som anlitas. Det är också viktigt att kontrollera med leverantörerna vilka reservdelar och kemikalier de har i lager, vilka leveranstider de kan hålla och att ställa krav på leveranstider i de upphandlingar som görs.

Ett sätt att lösa eventuella problem med lagerhållning av reservdelar är att samverka i regionen. Då bör aktuella förteckningar finnas över de material och kemikalier som respektive kommun har i lager, eller har i uppdrag att ta ansvar för. Det kan vara lämpligt att göra uppskattningar av de minimimängder av olika typer av material och processkemikalier som alltid ska finnas i lager.

Reservel och bränsletillgång

Det bör finnas tillgång till reservelaggregat. Även pump- och tryckstegringsstationer bör kunna förses med reservel. En handlingsplan för hur reservelaggregaten ska kunna förses med bränsle under en krissituation bör också finnas.

Rutiner för manuell körning och övervakning av vattenverk

SCADA-systemet är oftast kritiskt för att produktionen av dricksvatten ska fungera och måste därför vara i gång dygnet runt, årets alla dagar. En inventering av vilka funktioner i vattenverket och distributionsanläggningen som kan köras manuellt bör göras. Rutiner för manuell körning bör finnas, dessa rutiner bör också övas med jämna mellanrum.

Verksamhetsutövaren bör dessutom ha klargjort hur lång tid SCADA-systemet bedöms kunna vara ur funktion innan dricksvattenproduktionen och dricksvattenkvaliteten äventyras samt ha rutiner för säker återstart. I återstartsrutinerna bör det ingå kontroll av doseringar, larmfunktioner med mera. Målet för det arbetet är att motverka avbrott i verksamheten, skydda kritiska processer och att säkra återstart inom rimlig tid.

Sanering

Handlingsplaner för sanering bör upprättas för några tänkbara händelser, som kemisk och mikrobiologisk förorening av råvatten, av reservoar eller ledningsnät med mera.

Senast uppdaterad 27 november 2023 Ansvarig grupp SV_DK